

УДК 378.12

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-1.13>

Ю. С. Запорожцева

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та андрагогіки
КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради

СТРАТЕГІЯ СУПЕРВІЗІЇ (НАСТАВНИЦТВА) ЯК ПІДТРИМКА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

У статті розглядається процес організації супервізії. Автором представлено поняття «супервізія», етапи, функції та види педагогічного наставництва. Ми розглядаємо супервізію як форму підтримки педагога, його взаємодію з більш досвідченим фахівцем із метою ефективного подолання труднощів, попередження професійного вигорання та подальшого процесу самооцінювання власної діяльності. Супервізія підштовхує до пошуку нових можливостей та професійного планування.

Такий педагогічний супровід є ефективним засобом організації професійної освіти вчителя і підвищення якості його фахової діяльності. До того ж, супервізія – це не контроль, а підтримка, за допомогою якої досвідчений педагог розкриває нові потенційні можливості практикуючого вчителя. Також супервізор має функцію фасилітатора, котрий допомагає налагоджувати педагогіку партнерства всіх учасників освітнього процесу.

Відомо, що для впровадження будь-яких змін необхідно забезпечити їх підтримку або навчання. Вчителям, які почали працювати за новим Державним стандартом, вкрай важлива подальша підтримка на своєму робочому місці, що б відповідала індивідуальним потребам кожного вчителя.

Організація супервізії передбачає певні цикли (ознайомлення, спостереження, підтримку, обговорення-бесіду), види (співробітництво, ініціювання, попередження) та функції (розвиваючу, педагогічної підтримки, фасилітативну, корекційну). Таким чином, дії наставника-супервізора допомагають вчителю розібратися в сутності професійної проблеми, намітити можливі варіанти її вирішення. Все це слугує поштовхом зняття гостроти фахової проблеми або суттєво убезпечує від негативних наслідків щодо подальшого розвитку особистості.

В умовах реформування освіти в Україні та відповідно до Концепції Нової української школи така процедура професійної педагогічної підтримки допоможе вдало реалізувати поставлені цілі та налаштуватися на позитивну самооцінку і подальший перспективний план саморозвитку педагога.

Ключові слова: супервізія, наставництво, педагог, взаємодопомога, професійне спілкування, консультація.

Постановка проблеми. Саме супервізія може підштовхнути до пошуку нових знань, можливостей і вмотивувати піклування про себе. Якщо ігнорувати супервізійну підтримку, то з'являється велика вірогідність виникнення синдрому «вигорання» як емоційного, так і професійного.

З огляду на те, що в нашій країні практика супервізії ще не так поширена, вважаємо, що у школі вона має виконувати такі завдання: створювати простір підтримки та взаємодії; ефективно справлятися із труднощами і конфліктами, що виникають у союзі «учитель – учень»; з'ясовувати внутрішні труднощі, що заважають відкритій комунікації з учнем; знаходити нові ефективні методи [1, с. 25]. Таким чином, ми вирішили використати вже вживані терміни: супервізор, наставник, супроводжувач.

Педагогічний супровід розглядається педагогами як діяльність, яка не заміщує освіту, а є супутньою для освітнього процесу.

Метою статті є уточнення сутності поняття «супервізія», «наставництво», роз'яснення особ-

ливостей стратегії супервізії (цикли та функції) в діяльності закладів освіти, що сприятиме рефлексії професійної діяльності педагога та нормуванню якості роботи закладу загалом.

Ми розглядаємо супервізію як форму підтримки педагога, котрий може сфокусуватися на своїх труднощах у роботі з учнями, колегами, керівництвом, зрозуміти їх причину, можливість поділитися своїми думками, сумнівами, занепокоєнням, знайти шляхи вирішення, розділити відповідальність за ухвалення рішень із супервізором.

Питання загального змісту супервізії та її значення у практичній підготовці фахівців соціономічних професій, насамперед пов'язаних із наданням психологічних, психологічних і педагогічних послуг, порушувалося у працях вітчизняних (А. Буднік, Н. Горішна, С.Г. Ставкова) та зарубіжних дослідників (Р.В. Корнюшина, Д. Джейкобс, Д. Мейер, А. Браун, А. Боурн) [4; 6; 7]. Так, Р.В. Корнюшина, використовуючи поняття «супервізорство», визначає останнє як управління, контроль і вдосконалення професійної діяльності стажера / практиканта

за допомогою досвіду вченого спеціаліста [6]. Цікавими є наукові розвідки, присвячені стандартам супервізії в соціальній роботі (А. Буднік [5]), питанням вивчення та використання супервізії як соціальної технології (С. Ставкова [4]), основним підходам і принципам супервізії (Г. Слозанська [3]).

Супервізія – буквально «нагляд», або колись це називалося б «наставництво». Однак інституту супервізорства в Україні досі немає, і супервізорів у нас не готують. Тому зазвичай у ролі супервізорів виступають психотерапевти-педагоги або досвідчені педагоги. Супервізія має важливе значення для розвитку професійного рівня, професійних знань і умінь і просто для особистісного зростання педагога.

Нам імпонує визначення педагогічного супроводу як складової частини організації освітнього середовища: це система професійної комплексної допомоги, яку потребують учасники освітнього процесу (слухачі, педагогічні працівники, адміністрація освітніх установ) у створенні умов для повноцінного гармонійного розвитку особистості з урахуванням сучасних підходів до розвитку, навчання та виховання.

У своїх дослідженнях А. Буднік і Г. Ставкова розглядають педагогічний супровід як особливу форму діяльності викладача, спрямовану на взаємодію з надання допомоги супроводжуваному / супервізованому в процесі його особистісного зростання, виборі способів поведінки, прийнятті рішень [5; 4]. Під поняттям «супровід» автори розуміють таку допомогу, в основі якої лежить збереження максимальної волі й відповідальності суб'єкта розвитку за вибір варіанту вирішення проблеми. У свою чергу, «супровід» є мультидисциплінарним методом, що забезпечує єдність зусиль педагогів, психологів, соціальних і медичних працівників і полягає у формуванні ними орієнтаційного поля розвитку, в якому відповідальність за дії несе сам суб'єкт розвитку.

Аналіз наукового обігу свідчить про те, що термін «педагогічний супровід» є часто вживаним у сучасних наукових дослідженнях. Однак трактування педагогічного супроводу дослідниками дозволяє встановити існування різних, часом взаємовиключних уявлень про це явище і його характеристики [7; 12].

Метою супервізії є професійний та особистісний розвиток педагогів. Спеціалісти допомагають вчителям долати професійні труднощі, протидіяти стресу, запобігати професійному вигоранню та зміцнювати позитивну самооцінку [2; 9].

Для педагогів, залучених до Нової української школи [10], поступово впроваджують систему супервізії – професійної підтримки, яка допоможе реалізовувати цілі реформи, долати труднощі та рости професійно. Це ще один інструмент, котрий дозволить педагогам розвивати свої професійні навички й особистісні якості. Важливо розуміти, що супервізія – це не перевірка чи контроль.

За формою проведення супервізії можуть бути індивідуальними та груповими. Концепція супервізії (лат., super – зверху, visio – бачення) виникла і міцно утвердилася в галузі психологічного консультування, охорони здоров'я, широко використовується у соціальній сфері. В українській мові у змістовому плані найближчим поняттям є «наставництво», у значенні допомоги, професійного спілкування із досвідченішими колегами.

Супервізор (куратор, наставник) має давати поради і направляти. Це наставник і консультант, який допоможе, підтримає, навчить новому та поділиться досвідом. Крім того, супервізори мають функцію фасилітаторів і допомагатимуть налагоджувати роботу з педагогіки партнерства.

Під час супервізії сьогоднішні педагоги матимуть консультації щодо таких тем:

- впровадження НУШ;
- реалізації освітніх програм і навчальних планів, організації освітнього середовища;
- впровадження сучасних методик і технологій навчання;
- використання інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій;
- самоосвіти та самовдосконалення;
- побудови демократичної моделі управління закладом освіти [11].

Супервізія складатиметься із 1–3 наставницьких **циклів**, під час яких будуть застосовуватися індивідуальна та групова форми роботи за такими напрямками, як:

- ознайомлення з результатами самооцінювання педагога та вибраними пріоритетами для розвитку;
- спостереження за діяльністю педагога;
- підтримка у створенні плану професійного розвитку;
- наставницькі бесіди;
- групове обговорення кращих практик, труднощів, пошук шляхів їх вирішення, а також можливостей для подальшого розвитку [9].

Як відомо, людина, для якої обраний супервізор, повинна бути здатною зрозуміти й опрацювати власні проблеми, а також зобов'язана періодично звертатися по допомогу до своїх колег.

Для повноцінного розуміння будь-якого процесу необхідна присутність, участь іншого, інакше фахівець опиняється в замкнутому колі власних думок і почуттів, що може призвести до нервового зриву чи навіть до серйозного психічного розладу. Серед різних фахівців професія педагога є такою, що найбільш часто призводить до емоційного вигорання як захисного механізму психіки від надмірних навантажень

Водночас етапи педагогічного супроводу реалізуються через спектр функцій, які відображають мету навчально-виховного процесу, його специфіку та зміст організованих дій. Ми погоджуємося

із класифікацією **функцій** педагогічного супроводу, визначених М. Рожковим: цільові функції, що відображають зміст педагогічних завдань, які розв'язуються суб'єктами педагогічного супроводу [8].

У контексті проблеми нашого дослідження до цільових функцій слід віднести:

1) розвиваючу функцію, реалізація якої передбачає здійснення цілеспрямованого впливу на соціальний (професійний) розвиток особистості. Суб'єкт педагогічного супроводу повинен піклуватися насамперед про розвиток індивідуальних особистостей фахівця. Реалізація розвиваючої функції передбачає створення за сучасних умов ситуацій розвитку потенційних і професійно-особистісних якостей педагога;

2) функцію педагогічної підтримки, реалізація якої передбачає акцент на наявні сили та потенційні можливості особистості. У процесі реалізації цієї функції супервізори педагогічного супроводу виявляють спектр професійно-особистісних проблем фахівця, здійснюють спільно з ним пошук варіантів їх вирішення на основі наявного у нього соціального чи професійного досвіду;

3) функцію фасилітації (полегшення, допомоги), реалізація якої передбачає створення умов для ефективної професійної адаптації (адаптивності) особистості до нових життєвих (професійних) ситуацій. Ця функція супроводу сприяє розвитку та самореалізації фахівця, впливає на формування його самосвідомості («Я-концепція», цінності, ідеали, цілі, рівень самооцінки);

4) корекційну функцію, реалізація якої передбачає спрямованість педагогічних дій на певні змістовно-особистісні характеристики фахівця, що істотно впливають на його професійну поведінку.

Сам супервізор повинен постійно вдосконалюватися, розвиватися і не відмовлятися від допомоги більш досвідченого колеги. Яким би професійним не був фахівець, він насамперед людина, і йому ніколи не завадить допомога та професійна підтримка.

Спеціалісти-наставники, зокрема, допомагають вчителям долати професійні труднощі, протидіяти стресу, запобігати професійному вигоранню та зміцнювати позитивну самооцінку.

Результатом педагогічного супроводу є рішення й дія, що веде до прогресу в розвитку супроводжуваного/супервізованого.

Отже, супровід розглядається як цілісна діяльність, фахова взаємодія всіх суб'єктів педагогічного впливу.

Можливість такого різного статусу супроводу, як наставництво, супервізія тощо, пояснюється тим, що він може бути представлений як «комплекс превентивних, просвітницьких, діагностичних і корекційних заходів», що здійснюється в «неди-

рективній формі» та суб'єкт-суб'єктній взаємодії [1, с. 8].

Відомо, що для впровадження будь-яких змін необхідно забезпечити підтримку. У всьому світі таку підтримку надають більш досвідчені педагоги-ментори, наставники, супервізори тощо.

На наш погляд, супровід – це багатогранна система, в якій можна виділити форми, спрямованість, предмет та об'єкт. Водночас педагогічний супровід має такі особливі характеристики: об'єднання мети психологічної та педагогічної допомоги; фокусування на особистості (реалізації потенційних можливостей, розкритті індивідуальних особливостей); підтримку оптимально значущих якостей особистості; корекцію розвитку; надання суб'єкту навчально-виховної діяльності права самостійно здійснювати свій вибір і нести за нього відповідальність.

Таким чином, дії наставника-супервізора допомагають педагогу розібратися в сутності професійної проблеми, намітити можливі варіанти її вирішення.

Визнання того факту, що професійна рефлексія є одним із провідних засобів підвищення професіоналізму фахівця, актуалізує питання забезпечення сприятливих умов для розгортання професійної рефлексії [12]. Здійснити це можна з допомогою технології супервізії, у процесі якої супервізор допомагає супервізованому вибудувати рефлексивний простір, у якому йому буде комфортно і який буде підтримуватися силами супервізора достатньо довго, щоб супроводжуваний зміг вирішити свою проблему.

Таким чином, саме супервізія, на наш погляд, є ефективним і сучасним засобом організації професійної освіти педагогів і має всі ресурси як для підвищення якості своєї фахової діяльності, так і для гармонізації їх професійного та особистісного розвитку, зниження негативного впливу праці, активізації механізмів самозбереження, вдосконалення, подолання зовнішніх і внутрішніх обмежень саморозвитку.

В умовах реформування освіти в Україні та відповідно до Концепції Нової української школи така процедура професійної педагогічної підтримки допоможе вдало реалізувати поставлені цілі та налаштуватися на позитивну самооцінку й подальший перспективний план саморозвитку педагога.

Список використаної літератури:

1. Все вирішують... стандарти : Посібник для громадських організацій. Професійні та етичні стандарти діяльності громадських організацій. Київ : Гурт, 2001.
2. Наказ МОНУ № 1313 «Деякі питання організації та проведення супервізії» від 18 жовтня 2019 р.

3. Слозанська Г.І. Супервізія в соціальній роботі: основні підходи та принципи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка». Соціальна робота.* 2014. Вип. 30. С. 155–158. URL: file:///C:/Documents%20and%20Settings/%%9D%D0%94%D0%9B/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Nvuuped_2014_30_58.pdf.
4. Ставкова С. До питання вивчення та використання супервізії як соціальної технології. *Педагогіка і психологія професійної освіти.* 2016. № 3. С. 178–190.
5. Будник А.П. Супервізія і кураторство в соціальних службах: Роздуми про запровадження нових форм підвищення якості послуг. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика.* 2003. № 1.
6. Корнюшина Р.В. Зарубежний опыт социальной работы. Владивосток : Изд-во Дальневосточного университета, 2004. 85 с.
7. Hawkins P., Shohet R. *Supervision in the Helping Professions.* Milton Keynes, UK : Open University Press, 1989.
8. URL: <https://www.prostir.ua/?blogs=superviziya-oznachaje-pidtrymka>.
9. Типове положення про проведення супервізії впровадження Концепції «Нова українська школа» / уклад. : Клокар Н.І., Нікулочкіна О.В., Київ, 2018. 6 с.
10. URL: <http://zinkiv-rmc.pl.sch.in.ua/Files/downloads/SUPERVIZIYA-POLOZHENN-2.pdf>.
11. URL: <https://www.pedrada.com.ua/news/5062-u-shkolah-vprovadyat-sistemu-supervz>.
12. URL: <https://osvita.cv.ua/interviziya-ta-superviziya-yak-formy-metodychnogo-suprovodu-profesijnogo-rozvytku-fahivtsiv-psyhologichnoyi-sluzhby>.

Zaporozhtseva Yu. Mentoring strategy (supervision) to support the professional development of a modern educator

The article deals with the process of organization of supervision. The author presents the concept of "supervision", predetermined stages, functions and types of pedagogical mentoring. We consider supervision as a form of support for the teacher, his interaction with a more experienced specialist in order to effectively overcome difficulties, prevent professional burnout and further the process of self-assessment of their own activities. Supervision is pushing for new opportunities and professional planning. Such pedagogical support is an effective means of organizing a teacher's professional education and improving the quality of his professional activity. In addition, supervision is not control but support through which an experienced teacher opens new potentialities for the practicing teacher. The supervisor also has a facilitator function that helps to establish the pedagogy of the partnership of all participants in the educational process.

It is known that any changes need to be supported or trained, and so on. Teachers who have started to work according to the new State Standards, it is extremely important to continue to support in their workplace, which would meet the individual needs of each teacher.

Organization of supervision involves certain cycles (familiarization, observation, support, discussion-talk), kinds (cooperation, initiation, warning), and functions (educational, pedagogical support, facilitative, corrective). Thus, the actions of the supervisor help the teacher to understand the essence of the professional problem, to identify possible options for trying to solve it. All this serves as an impulse to eliminate the severity of the problem or substantially protects from the negative consequences for the further development of the individual. In the context of the reform of education in Ukraine and in accordance with the concept of a new Ukrainian school, such a professional pedagogical support procedure will help to successfully achieve the set goals and to establish a positive self-assessment and further perspective plan for the teacher's self-development.

Key words: supervision, mentoring, teacher, mutual assistance, professional communication, consultation.